

УДК 94(437.4)“187”:272(045)

DOI <https://doi.org/10.32782/cusu-hist-2024-2-9>

**Пономаренко Людмила,**  
кандидатка історичних наук,  
доцентка кафедри історії України та всесвітньої історії,  
Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка  
[l\\_ponomarenko12@ukr.net](mailto:l_ponomarenko12@ukr.net)  
ORCID ID: 0009-0009-1359-303X

**Житков Олександр,**  
доктор історичних наук,  
професор кафедри історії України  
та всесвітньої історії,  
Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка  
[gitkov\\_oa@ukr.net](mailto:gitkov_oa@ukr.net)  
ORCID ID: 0000-0003-2423-6352

## ГОСПОДАРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЬВІВСЬКОГО МОНАСТИРЯ ДОМІНІКАНЦІВ В ОСТАННІЙ ТРЕТИНІ ХVІІІ СТОЛІТТЯ

У статті досліджено господарську діяльність львівського монастиря домініканців в умовах реалізації Йосифинських реформ, які мали встановити контроль держави за матеріальними ресурсами духовних власників та обмежити традиційні права католицької церкви. Проаналізовано процес формування земельної власності монастиря та майнових надбань, отриманих Орденем від світських осіб за заповітами, жалуваннями та власними придбаннями. Розглянуто законодавчу діяльність Австрійської влади стосовно регламентації діяльності чернецтва на території коронного краю Галичини-Лодомерії. На основі інвентарних описів та матеріалів Йосифинської метрики вивчено основні галузі господарства львівського монастиря домініканців. Відзначено, що структура землеволодіння відповідала феодальному характеру власності, де основна частина орної землі, городів та луків передавалась у користування селянам, власникам належали ліси та найкращі за урожайністю землі. Домінії та села домініканців, які знаходились в околицях м. Львова, мали родючі ґрунти, компактне розташування, що сприяло розвитку рільництва та тваринництва. Зернове господарство у філіярках забезпечувалось у достатній кількості власним інвентарем, мало зручні умови зберігання та переробки. Наявність великих випасів, відходів переробки сировини на броварнях та горжельнях, а також данина селян слугували основою збільшення поголів'я у тваринництві, яке гарантувало власнику продукти харчування та забезпечення товарами ринку. В останній третині ХVІІІ століття господарство Ордену залучається до торгово-підприємницької діяльності на постійній основі. Домініканці торгували продукцією рільництва, тваринництва, спиртними напоями. Зауважено, що в зазначений період у львівському монастирі домініканців спостерігалась тенденція до збільшення продукції тваринництва саме на продаж. Вироблення та реалізація алкогольних напоїв мали виключно ринкове спрямування. Спиртні напої збували через систему численних шинків, які були у кожному населеному пункті. Реформи Австрійської держави, які обмежували права власників користуватись баналітетними правами та іншими феодальними прерогативами, стимулювали розвиток власного господарства монастиря та його включення до механізму ринкових відносин, що активно формувався.

**Ключові слова:** власність, землеволодіння, Йосифинські реформи, монастирі, орден домініканців, продукція, зернове господарство, тваринництво, торгівля.

Чернечі ордени католицької церкви, які за своїми статутами повинні були виконувати місіонерські, релігійні та освітні функції, від початку своєї діяльності не обмежувались тільки проповідницьким напрямом, а стали активно займатись також і господарською діяльністю. Серед них був і Орден домініканців, який мав привілейоване становище у структурі католицької церкви, оскільки була папи Григорія ІХ від 1227 р. гарантувала їм вічне право на проповідь, сповідь та Євхаристію. Такі привілеї дозволяли Ордену безперешкодно організовувати свої

осередки, отримувати земельні володіння, грошові жалування та займатись господарською діяльністю. Орден домініканців був одним із перших католицьких орденів, які розпочали свою діяльність на території України. Зокрема, у Галичині домініканці з'явилися у XIII столітті за правління князя Лева, який дозволив їм заснувати монастир.

Метою авторів статті є дослідження землеволодіння Ордену на території Галичини на прикладі львівського монастиря домініканців, його господарської діяльності в останній третині XVIII століття на тлі Йосифинських реформ.

Діяльність Ордену домініканців на території України і Галичини була предметом дослідження вітчизняних науковців Н. Лоштин (Лоштин Н., 2014), В. Вечерського (Вечерський В., 2008), Н. Урсу (Урсу Н., 2007), А. Гуменяк (Гуменяк А., 2016), які зосередили свою увагу на просвітницькій та релігійній діяльності ченців. Значна частина розвідок з історії домініканців належить М. Чорному, який дослідив становлення Ордену в державах Центральної, Східної Європи та Україні, а одну зі своїх головних робіт присвятив діяльності львівських домініканців у XIII – першій половині XV століття (Чорний М., 2009).

Основними джерелами нашої статті є актовий матеріал, господарська документація маєтків, законодавчі акти Австрійської держави. Інформативним дослідницьким матеріалом для аналізу процесів формування землеволодіння домініканців є грамоти про дарування, жалування, заповіти короля та шляхти на користь Ордену в Галичині. Зазначені документи поміщені в двадцятип'ятитомному виданні «Akta grodzkie i ziemskie z czasow Rzeczypospolitej Polskiej»<sup>1</sup>. Основною групою документів, які щонайповніше висвітлюють аграрні відносини у володінні домініканців, є інвентарні описи. В інвентарних описах ґрунтовно репрезентована господарська діяльність маєтків<sup>2</sup>. Інформація, що знаходиться в матеріалах земельного кадастру «Йосифинська метрика» і представлена в метрикальній книзі, описах меж, правилах фасіювання, сумарних таблицях дозволяє проаналізувати землеволодіння львівського монастиря домініканців станом на 1786–1788 роки<sup>3</sup>.

Історія львівських домініканців розпочинається у 1270 році, коли князь Лев передає Ордену частину міської землі, де раніше стояв княжий палац та православна церква, які були знищені пожежею. Як свідчать документи, спочатку монастирю надавалась тільки ділянка для будівництва житла та господарських приміщень. Наступні земельні володіння домініканці отримали уже в результаті своєї активної діяльності<sup>4</sup>. Орден завжди орієнтувався на своїх прихильників серед можновладців. На думку М. Чорного, саме під час правління в Галичині намісника угорського короля Людовика I князя Владислава Опольського (1372–1378) почала формуватися земельна власність деяких монастирів домініканського ордену. Зокрема, у 1377 році львівському домініканському монастирю Божого Тіла було подаровано три села: Кротошин, Зашків, Костіїв та чотири двори у селі Мервиця з річною сплатою намісникові двох грошів<sup>5</sup>. Земля у монастирі зосереджувалась також за рахунок пожалувань та заповітів на певних умовах. У 1392 році король Владислав Ягайло подарував монастиреві шинок та право збирати мито у Малій Липі, що давало ченцям право торгувати алкогольними напоями, виробленими у монастирських володіннях. Натомість монастир зобов'язувався 3 дні на тиждень відправляти службу Богу за короля і королеву<sup>6</sup>. Таким самим шляхом домініканці отримали у 1402 році і село Зарудці<sup>7</sup>. Дуже часто їм надавалися грошові пожертви для здійснення заупокійних бого-

<sup>1</sup> Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie w skutek fundacji śp. Alexandra hr. Stadnickiego. Wyd. staraniem Galicyjskiego Wydziału Krajowego. T. 1–24. 1868–1935. (Далі – Agz). URL: <https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/44646?language=pl> [28.03.2024]. (In Poland).

<sup>2</sup> Центральний державний історичний архів України, Львів (далі – ЦДАЛ). Ф. 418. Оп. 1.

<sup>3</sup> ЦДАЛ. Ф. 19. Оп. 12, 19.

<sup>4</sup> Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. Warszawa, 1880–1902. T. 6. S. 515.

<sup>5</sup> Agz, T. 3, D. 106, T.2, D. 58.

<sup>6</sup> Agz, T. 2, D. 21.

<sup>7</sup> Agz, T. 2, D 26.

служинь стосовно членів родини жертводавця. Такі дії засвідчувалися документально із переліком умов виконання останніх.

У 1397 р. Владислав Ягайло надав володінням львівського домініканського монастиря маґдебурзьке право. Згідно з його умовами львівський домініканський монастир отримав дозвіл на заснування у межах своїх володінь плебаній, незалежних від юрисдикції єпископів. До XVI ст. такі плебанії були організовані у селах: Костіїв, Борки, Гряда, Воля Гамулецька, Вулька, Зарудці, Зашків, Завадів. Надання маґдебурзького права для володіння монастиря Ордену відбулося тільки для львівських домініканців. Жоден інший домініканський монастир в українських землях такого права не отримав. У 1399 році села Зашків, Костіїв і Кротошин спеціальним рішенням галицького архієпископа Якоба Стрепи були повністю звільнені від виплати десятини на користь консисторії (Чорний М., 2014, с. 79). Не оминала своєю увагою домініканців і шляхта. Зокрема, у 1442 році шляхтич Станіслав з Давидова записав на користь монастиря три копи грошей від щорічних прибутків свого маєтку у селі Давидів. Так само у 1445 році шляхтич Дмитро Шпиклос гарантував домініканцям аж дванадцять кіп грошей від проданої риби з кожного спуску свого ставу в околицях Бережан і чотири копи від ставів в околицях Золочева. До кінця XVII століття домініканський монастир у Львові взагалі був звільнений від міських податків. Як зауважував М. Чорний, грошові та земельні пожалування шляхти і багатих міщан впродовж століть залишалися основною статтею прибутків львівського домініканського монастиря (Чорний М., 2014, с. 80).

Після приєднання Галичини до складу Австрійської монархії та реалізації Йосифинських реформ 1870–1880 років були внесені суттєві зміни як у систему землеволодіння духовних власників, так і їхній статус у державі. Одним із перших розпоряджень австрійського уряду був наказ 1774 року про домінікальний податок, який повинні були сплачувати шляхта та духовенство, що мали підданих. Кожна домінія вираховувала загальну суму доходу та розмір видатків на ведення господарства. Після всіх обрахунків потрібно було сплатити 10% домінікального доходу у скарбницю держави, але вимагали 12%, оскільки власники масово зменшували загальні цифри. Водночас, як зазначав історик В. Токаж, реальні платежі власників не перевищували 6% доходів (Tokasz W., 1909, s. 135, 139). Патентом 1775 року держава по-новому визначала і феодалне землеволодіння. Феодал залишався необмеженим власником домінікальної землі, а над рустикальною (селянською) мав право верховної власності. За наказами 1784, 1786 та 1787 років заборонялось ділити, закладати, приєднувати до фільварку або проводити обмін рустикальних земель (Rychlikowa I., 1957, s. 97). Наступним етапом стала ліквідація фінансової незалежності монастирів усіх орденів на території Королівства Галичини і Лодомерії (1774 рік), а також обмеження традиційного привілейованого статусу ченців і парафіяльного кліру. Усім клірикам, незалежно від конфесійної приналежності, заборонялося брати участь у нотаріальному переділі майна світських осіб (Чорний М., 2014, с. 162). Крім того, у 1775 році всі монастирські земельні маєтності були оподатковані постійним податком (cathedraticum), а кожен представник духовенства був оподаткований на щорічну суму 12 флоринів. Із 9 грудня 1780 року найбільша сума чи будь-який інший дарунок, що міг отримати в дар той чи інший монастир, не могли перевищувати вартості 1500 флоринів. Австрійським урядом у 1781 році було оголошено про закриття монастирів, які не займалися просвітницькою та благодійною діяльністю та мали менше 10 осіб свого складу. 1782 року цісарським указом у Львові було створено Галицький Релігійний фонд, до якого з 1788 усі монастирі Королівства Галичини і Лодомерії сплачували окремий податок, який становив  $7\frac{1}{3}\%$  від 100 (Чорний М., 2014, с. 163). Вперше за всю історію існування домініканців на території Галичини їхні земельні володіння та матеріальні ресурси були поставлені під контроль держави. Незважаючи на такі нові умови функціонування, монастир продовжував свою господарську діяльність, яка мала певні відмінності порівняно із попередніми роками.

Володіння львівського монастиря домініканців, які формувались впродовж століть, мали компактне та вигідне розташування як із точки зору господарської діяльності, так і наближеності до основного центру торгівлі і політичного життя міста Львова. Серед інших володінь духовенства землі домініканців відрізнялись практично однаковими природними умовами у всіх домініях. В останній третині XVIII століття монастир домініканців мав у своєму володінні чотирнадцять сіл, які знаходились поблизу міста та входили до доміній Зарудці, Жовтанці та Львів. У селах, що належали монастирю, налічувалось 782 двори, причому їхня кількість у помістях суттєво відрізнялась. Найбільша чисельність мешканців була у Зашкові (176 дворів), Давидові (132 двори) та Зарудцях (101 двір), найменша – у селі Тарнавка (лише 10 дворів). Середня кількість помешкань у селах налічувала 30–50 одиниць<sup>8</sup>.

Однією із найперших та найбільших доміній була Зарудецька, куди входили села Борки, Рокитно, Черепин, Давидів, Кротошин, Зарудці, Зашків, Костіїв та Завадів із загальною площею земельних угідь 17424 морги і 662 дворами залежних селян. Інші ключі мали невеликі розміри. Львівську домінію становили села Тарнавка, Станилівка і Поріче, а Жовтанецьку – відповідно Жовтанці та Воля Жовтанецька. Всього у володінні монастиря знаходилося 24621 морг землі<sup>9</sup>.

Природне середовище визначило структурний поділ власності домініканців. Рівнинна територія і досить родючий ґрунт забезпечили великий відсоток орної землі – 45%, або 11195 моргів. Своєю чергою 79% (8801 морг) ріллі були рустикальними та оброблялися селянами й тільки 21% (2394 морги) використовувався власне доменом. Суттєву частину володіння займали ліси – 37%, або 9180 моргів. Городини та луки мали незначну територію: городини – 9% (2149 моргів), луки – 8% (1855 моргів). Всі ліси без винятку використовувались тільки власником, що становило 51% (12454 морги) домінікальної землі. Значний відсоток землі домена – 28% (521 морг) монастир використовував як сіножаті. Потрібно відзначити, що лівова частка городів (95%, або 2032 морги) була рустикальною землею. Загалом, землеволодіння львівського монастиря домініканців щодо його структури підтверджувало традиційні орієнтири, де основна частина орних земель, городів та луків передавалась у користування селянам, власникам належали ліси та найкращі за урожайністю землі. Як указують джерела, основними культурами, що висівались на землях монастиря домініканців, були яра та озима пшениця, жито, ячмінь, овес, гречка, у невеликій кількості – просо, горох та мак. Вирощували також льон та коноплі<sup>10</sup>. Основними зерновими, які домінували у маєтці, були ячмінь та овес. Так, у домінії Зарудці, за матеріалами Йосифинської метрики, урожай зерна ячменю за два контрольних роки становив 7860 корців (40%), а вівса – 6706 корців (34%). Жита та пшениці збирали набагато менше – 3454 корці та 1722 корці<sup>11</sup>. Інформація, що знаходиться у сумаріях окремих фільварків, дозволяє визначити певні тенденції розвитку зернового господарства домінії. Так, на фільварку Зарудці протягом семи років (1772–1778 господарчі роки) у культивуванні зернових відбулись деякі структурні зміни. Загалом спостерігався загальний ріст урожаю із певними тенденціями: суттєво збільшився збір жита порівняно із іншими культурами, натомість урожай вівса – зменшився. Порівняно із 1772 роком урожай жита збільшився майже вдвічі. Якщо у 1772 році збрали 470 кіп, то у 1778 році – уже 876 кіп. Вівса у 1772 році отримали 634 копи, а у 1778 році – тільки 43 копи. Всі інші культури суттєвих змін не зазнали, коливання відбувались у межах зазначеного періоду у більшу чи меншу сторону залежно від погодних умов. Найбільш вдалим був 1776 рік, коли практично всі культури дали великий урожай<sup>12</sup>. У фільварку Борки спостерігалася аналогічна картина: збільшилося вирощення жита та зменшилась кількість

<sup>8</sup> Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника. Архівна колекція О. Чоловського. Документ 2429/III.

<sup>9</sup> ЦДІАЛ.Ф. 19. Оп. 12. Спр. 40. Арк. 149; Спр. 41. Арк. 80; Спр. 37. Арк. 170; Спр. 34. Арк. 170; Спр. 35. Арк. 81; Спр. 38. Арк. 50; Спр. 36. Арк. 162; Спр. 39. Арк. 41, 102; Оп. 19. Спр. 22. Арк. 282, 269, 283, а. 93.

<sup>10</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп.1. Спр. 50. Арк. 11.

<sup>11</sup> ЦДІАЛ. Ф. 19. Оп. 12. Спр. 40. Арк. 149; Спр. 41. Арк. 80; Спр. 37. Арк. 170; Спр. 35. Арк. 81; Спр. 38. Арк. 50; Спр. 36. Арк. 162; Спр. 39. Арк. 41, Спр.102; Арк. 22.

<sup>12</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр.27. Арк. 3–8.

вівса майже у тих самих пропорціях. Ймовірно, це пояснювалось використанням жита поряд із ячменем у виробництві алкогольних напоїв<sup>13</sup>.

Власне, хазяйнування було не єдиним постачальником зернових у монастирі домініканців. Значну кількість збіжжя домінії отримували і за рахунок осипа – натуральної данини зерном. Звітні дані про стан господарювання фільварку Жовтанці за 1795–1796 роки дають можливість отримати таку інформацію. У монастирські комори надійшло від селян 204 корці жита, 119 корців пшениці, 294 – ячменю, 136 – вівса, 116 – гречки та 18 – гороху<sup>14</sup>. Згідно з Йосифинською метрикою за два контрольних роки в домініях урожай пшениці, жита, ячменю та вівса становив 25575 корців<sup>15</sup>.

Архівні документи також дозволяють з'ясувати витрати зібраного врожаю. У фільварках монастиря певну частину збіжжя залишали для посіву на наступний рік. Так, у фільварку Борки (1778 рік) для сівби залишили 247 корців зерна, або 50%<sup>16</sup>. У фільварку Жовтанці для майбутнього урожаю використали 269 корців (30%)<sup>17</sup>. Найбільше витрачали зерна жита, вівса та гречки. Порівнюючи розміри посівного матеріалу та зібраного урожаю за декілька років, можемо вважати, що монастир розширював зернове господарство. Домінії мали родючі землі, тому не мали великої потреби збільшувати кількість висіваного зерна на певну площу.

Значну частину зібраного збіжжя споживали у маєтку. Зокрема, зерно переробляли на борошно, крупу та використовували для харчування монахів і челяді. Так, у фільварку Борки (1778 рік) піддали переробці на борошно, крупу та випікання хліба по 26 корців жита та ячменю, 31 корець гречки, 5 – пшениці і 3 – гороху<sup>18</sup>. У Жовтанецькому фільварку зберігалось 19 корців борошна та круп на суму 389 злотих<sup>19</sup>. Певна частка зібраного зерна йшла на корм худоби маєтку: коням, свиням, домашнім птахам. У Борках з цією метою використовували в основному овес (72 корці)<sup>20</sup>. У фільварку Жовтанці (1785–1786 роки) використали 79 корців ячменю та вівса<sup>21</sup>. В окремих домініях, де займались розведенням домашніх тварин не тільки для внутрішнього споживання, але й на продажу, майже весь урожай для внутрішніх потреб використовувався для годівлі худоби та птахів. Зерно використовувалось також і як оплата робітникам фільварків: пастухам, «паробкам», ремісникам та іншим працівникам. Їхня персональна оплата за роботу була невеликою. Наприклад, кравець за свої послуги отримував 8 злотих, корець гречки та чверть жита<sup>22</sup>. Загалом же, у домініях споживали від третини до половини зібраного урожаю, решта реалізовувалась на ринку.

У володінні монастиря домініканців акумулювали значну кількість сіна та отави. Для додаткового збору, окрім луків, використовували всі ділянки, на яких неможливо було вести рільництво: пасовища, ділянки землі, які знаходились у низинах і довго були заболочені, чагарники. Документи Йосифинської метрики дозволяють отримати інформацію про збір сіна та отави у дев'яти фільварках, який, зокрема, становив 7209 і 1415 центарів<sup>23</sup>.

Важливість землеробства для господарської діяльності монастиря домініканців прослідковується у ретельному зберіганні врожаю. Обмолочене зерно утримували у спеціальних коморах та клунях, які знаходились практично у кожному фільварку. Як правило, це були дерев'яні приміщення, побудовані переважно із дуба, які ділились на засіки, призначені для зберігання врожаю зернових культур. Такі будівлі могли мати також комплексне призначення. Зокрема,

<sup>13</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 25. Арк. 2–3.

<sup>14</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 50. Ак. 1–9.

<sup>15</sup> ЦДІАЛ. Ф. 19. Оп. 12. Спр. 40. Арк. 149; Спр. 41. Арк. 80; Спр. 37. Арк. 170; Спр. 34. Арк. 170; Спр. 35. Арк. 81; Спр. 38. Арк. 50; Спр. 36. Арк. 162; Спр. 39. Арк. 41; Спр. 102; Арк. 22. Оп. 19. Спр. 282. Арк. 269; Спр. 283. Арк. 93.

<sup>16</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 25. Арк. 23.

<sup>17</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 50. Арк. 1–9.

<sup>18</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 25. Арк. 1–3.

<sup>19</sup> Там само.

<sup>20</sup> Там само.

<sup>21</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 50. Арк. 5.

<sup>22</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 55. Арк. 2–3.

<sup>23</sup> ЦДІАЛ. Ф. 19. Оп. 12. Спр. 40. Арк. 149; Спр. 41. Арк. 80; Спр. 37. Арк. 170; Спр. 34. Арк. 170; Спр. 35. Арк. 81; Спр. 38. Арк. 50; Спр. 36. Арк. 162; Спр. 39. Арк. 41. Спр. 102. Арк. 22. Оп. 19. Спр. 282. Арк. 269; Спр. 283. Арк. 93.

зерноскладище фільварку Давидів мало вісім засік, які розташовувалися на першому ярусі приміщення. Другий ярус складався із комори, де розміщалися предмети домашнього вжитку, необхідні для збереження зерна: бочки, кадки для зерна і борошна (20 штук). Третій ярус знаходився під дахом, де сушили зерно<sup>24</sup>.

Для ефективного ведення господарства домінії монастиря мали власний реманент. Так, у сумарії фільварку Борки за 1778 рік перераховано інвентар, куди входили вози, сани, плуги, рала та наральники, борони, ярма, пили, ножі у кількості 28 штук<sup>25</sup>. У перелік реманенту в Зарудцях входили граблі, мотики, лемехи, лопати, плуги, борони, вози, сани, запасні колеса для ремонту, городні ножиці<sup>26</sup>. У цей же період була помічена тенденція до збільшення власного сільськогосподарського інвентаря. Так, якщо у фільварку Давидів у 1759 році із власного реманенту було тільки три вози, то у 1778 році на шести фільварках нараховувалось чотири дерев'яних плуги, борона, сімнадцять возів, дев'ятнадцять саней<sup>27</sup>. З'явилися робочі інструменти із заліза. У фільварках знаходилися борони із залізними зубцями у кількості 10 штук, п'ять плугів, шість лемехів до плугів, рала та наральники (11 штук)<sup>28</sup>. В інвентарях маєтку перераховується також зброя для робочих коней та волів: вуздечки, шлеї, хомути, дишла, ярма<sup>29</sup>. Певну частину інвентаря та запасних частин за відсутності у маєтку купували на ринку. В 1778 році у фільварку Борки витратили на ці потреби 28 злотих<sup>30</sup>. Інвентар не тільки використовувався у власному господарстві, але міг передаватися в оренду. Зокрема, у статті доходу Жовтанецького фільварку за 1785 рік вказано, що два злотих отримали за оренду плугів<sup>31</sup>. Зазначена інформація свідчить про те, що традиційна система господарювання, за якої землі власника оброблялися інвентарем селян, зазнавала змін. Весь необхідний сільськогосподарський інвентар монастир мав у своїх домініях, у результаті чого з'явилось нове спрямування – використання найманої робочої сили, про що і свідчать документи. На фільварках монастиря домініканців поряд із працею селян використовували наймитів, які обслуговували тваринництво, бджільництво, частково – рільництво. Вони наймалися із числа селян, знаходилися у фільварку цілий рік та отримували за свою роботу оплату або продуктами, або грошима. У домініях постійно працювали пастухи, городники, доярки, пасічники, «паробки» (слуги). Деякі із цих категорій (городники, «паробки») не просто обслуговували господарство, а займалися виробництвом – вирощували овочі, технічні культури та залучались до рільництва. Зокрема, у володінні монастиря вирощували на городах капусту, буряки, цибулю, часник, петрушку, хрін, мак. У фільварках вирощували хміль для горілчаного промислу. Як свідчать документи, монастирське господарство себе хмелем забезпечувало повністю, оскільки на ринку купували тільки дріжджі<sup>32</sup>. Чисельність такої групи наймитів поряд із забезпеченням фільварків реманентом та тяглою силою свідчить про їх стабільне використання як сільськогосподарських робітників. Так, на фільварку Зарудці (1777 рік) постійно знаходилося 14 осіб наймитів з оплатою праці. Найвище оцінювалась праця городника, який отримував 80 злотих т. зв. «соляріуму», дві пари бот і 16 полсетків конопляного полотна. Шість «паробків» та свинар заробляли по 10 злотих. Крім того, вони отримували чоботи, кожуха, свитку, боти, по 15 полсетків сурового полотна та по корцю пшениці<sup>33</sup>. Замість одягу та взуття вони могли взяти гроші, про що і свідчать документи. У фільварку працювало ще й 5 найминок на чолі зі старшою, за що їй платили 30 злотих.

<sup>24</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 12, Арк. 8.

<sup>25</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 25, Арк. 4.

<sup>26</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 27, Арк. 26–27.

<sup>27</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 12, Арк. 9.

<sup>28</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 25, Арк. 4; Спр. 27, Арк. 26–27.

<sup>29</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 25, Арк. 4; Спр. 27, Арк. 27.

<sup>30</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 25, Арк. 3.

<sup>31</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 50, Арк. 12.

<sup>32</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 12, Арк. 11; Спр. 48, Арк. 3.

<sup>33</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 27, Арк. 32.

Решті служниць нараховували по 10 злотих, виділяли взуття, одяг, по 8 полсетків конопляного і сурового полотна. Загалом, на оплату челяді у маєтку використано 400 злотих, 30 пар бот, 83 полсетка конопляного та 203 сурового полотна, 10 корців пшениці<sup>34</sup>. На фільварку Борки працювало 5 наймитів, за роботу їм заплатили 122 злотих, видали 12 пар бот, 20 полсетків конопляного і 70 сурового полотна, 4 корці пшениці<sup>35</sup>.

Харчування домініканців у монастирі урізноманітнювалось за рахунок продукції садівництва, чому сприяли наявні великі сади. У садах вирощували яблуні, груші, сливи, там же знаходились сушарки, на яких заготовляли запаси на зиму. Певна частина фруктів використовувалась для приготування повидла. Садівництво було забезпечене відповідними інструментами. Зокрема, у інвентарях фільварків згадуються ножі і ножиці для обрізання кущів та дерев<sup>36</sup>.

Важливою галуззю господарства монастиря домініканців було тваринництво, яке забезпечувало власника не тільки продуктами харчування, але також і вовною, шкірами, органічними добривами. До того ж монастир мав якісні луки і пасовища та достатню кількість відходів горілчаного промислу, що використовувалось для корму худоби. Домашніх тварин та птахів утримували у спеціально побудованих конюшнях, корівниках, хлівах для свиней, пташниках. Чисельність худоби у фільварках монастиря нараховувалась від декількох десятків до сотень голів. Насамперед там тримали корів, які забезпечували господарство молоком та молочними продуктами. Так, у Зарудцях (1777 рік) знаходилось 19 дійних корів та 5 ялівок. У маєтку утримувались робочі бики та воли, яких використовували як тяглу силу та продавали на ринку. З роками їхня чисельність тільки збільшувалась. Якщо у 1777 році у Зарудцях знаходилось 3 робочих воли, то у 1778 році їх уже було 10. Там же утримувалося 14 волів на відгодівлі, на наступний рік їхня чисельність збільшилась до 17, тобто зросло не тільки поголів'я для роботи у власному господарстві, але і для реалізації на ринку. У домінії тримали також і коней чисельністю 23 голови. Здебільшого їх використовували для виїзду та перевезення вантажів<sup>37</sup>. Якщо велика рогата худоба та коні переважно забезпечували продуктивну діяльність зернового господарства, то вівці давали можливість отримати вовну для виробництва сукна. У маєтку їхня чисельність нараховувалась десятками і з роками тільки збільшувалась. Зокрема, у фільварку Давидів (1759 рік) утримувалось 50 овець, у Зарудцях (1777 рік) нараховувалось 26, на наступний рік – уже 38. На фільварок Борки у 1777 році придбали на ринку 100 овець<sup>38</sup>. Австрійський уряд стимулював вівчарство, особливо розведення чеських і моравських порід овець у країні з метою створення сировинної бази розвитку промисловості (Jaworski H., 1905, s. 35). Певні статті доходу отримував монастир і від вирощування свиней. У кожному з фільварків їхня чисельність налічувалась від 30 до 50 голів. Зокрема, у фільварку Давидів у 1759 році утримували 39 свиней, у Зарудцях (1777 рік) – 34, з яких 12 перебували на відгодівлі. У 1778 році поголів'я свиней (Зарудці) збільшилось до 49, із яких 11 також були на відгодівлі<sup>39</sup>. Вигодовування свиней не тільки задовольняло потреби двору у продуктах харчування, але й було джерелом грошових доходів, особливо при броварнях та винницях, про що буде сказано дещо пізніше.

У фільварках маєтків також розводили домашніх птахів: качок, курей, гусей, індиків. Проте власних птахів у маєтку було небагато. Значну частину птиці та яєць монастир отримував у вигляді данини. Зокрема, у Зарудцях із загальної кількості птахів (1777 рік), що налічувала 435 одиниць, тільки 47 утримувалось на фільварку, решта – 388 курей, качок та гусей надійшли як данина. У наступному році на власному утриманні перебувало тільки 14 курей, а решту – 464 птахів забезпечили селяни. Аналогічну ситуацію можна спостерігати і у Жов-

<sup>34</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп.1. Спр. 27, Арк. 32.

<sup>35</sup> Там само.

<sup>36</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 48, Арк. 3.

<sup>37</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 27, Арк. 26, 33.

<sup>38</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 12, Арк. 9; Спр. 25. Арк. 4.

<sup>39</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 12, Арк. 9; Спр. 27. Арк. 26, 33.

танецькому фільварку, де було 57 голів птиці, а 603 птахи та 20 кіп яєць отримали у вигляді данини. Із отриманої данини невелика частина птиці споживалась у маєтку. Так, у Жовтанцях для потреб двору використали тільки 90 голів, 563 – реалізовано на ринку<sup>40</sup>. Як свідчать документи, тваринництво у монастирі домініканців переважно орієнтувалось на ринок. У маєтностях утримувалося до 20–30 голів молодняка великої й дрібної рогатої худоби, що дозволяло забезпечувати продуктами харчування монахів та обслуговуючий персонал, решту – продавали на ринку. Так, із Жовтанецького фільварку (1785 рік) із 67 голів худоби продали 40 за 207 злотих. З цього ж фільварку 1786 року реалізували 7 свиней за 83 злотих<sup>41</sup>. Товаром були і молочні продукти. У тому ж фільварку (1795–1796 роки) із переробленого молока отримали 7 фасок 4 гарнца масла і 7 бочок 11 гарнців сиру. З них – одна фаска 4 гарнці масла й 11 гарнців сиру були віддані в ординаторію: для їдальні, адміністратора, челяді, а решта – реалізована на ринку за 144 злотих<sup>42</sup>. Попитом на ринку користувалися також шкіри великої і дрібної рогатої худоби та овець, з яких ремісники шили кожухи, шапки для основної маси населення. Із Жовтанець (1795–1796 роки) реалізовано 8 баранячих і 2 козині шкури. З цього ж фільварку вивезли на ринок усе отримане за рік сукно в кількості 41 аршина, а також 60 рун вовни. За весь товар виручили 150 злотих<sup>43</sup>. У володінні монастиря домініканців займалися також бджільництвом. Частина вуликів на пасіках належала власному господарству, але велика їх частина надходила до маєтку у вигляді десятини. Селяни, які мали пасіки, повинні були віддати власнику кожен десятий вулик або заплатити 10 злотих. Якщо вуликів було менше, тоді платили «очкове» – 15 грошів. Як свідчать документи, бджільництво у домініканців розвивалось на основі десятини, оскільки розміри власних пасік, за винятком окремих фільварків, та їхня кількість були незначними. Найбільшу увагу приділяли бджільництву на фільварку Завадів, де розташовувалося 4 пасіки і на 1778 рік знаходився 221 вулик. За рахунок роїння пасіки збільшились ще на 122 вулики<sup>44</sup>. Решта пасік домініканців налічували декілька десятків вуликів. Зокрема, у Давидові було розміщено 55 вуликів, у Черепині – 43. За рахунок десятини монастир отримав ще 34 вулики. У Жовтанцях дохід меду на власній пасіці становив 1,5 полубочки. Увесь мед реалізували на ринку за 102 злотих. Натомість десятина та «очкове» оцінювались у 250 злотих. У період 1791–1792 років на фільварок від селян надійшло додатково ще 20 вуликів та плата у 76 злотих «очкового»<sup>45</sup>.

Важливим складником господарської діяльності монастиря домініканців було його залучення до торгово-підприємницької діяльності. Домініканці торгували продукцією рільництва, тваринництва, спиртними напоями. Одним із головних товарів було зерно як у чистому вигляді, так і переробленому на горілку й пиво. На ринок вивозили майже всі види оброблюваних культур. Але переважно були пшениця, жито, ячмінь та гречка. В окремих фільварках, таких як Жовтанецький, питома вага реалізованого таким чином урожаю досягала 40%. Із зібраних 877 корців зернових у 1795–1796 роках на ринку продали 374 корці<sup>46</sup>. Домініканці збували зерно і «своїм» селянам, особливо у неврожайні роки та навесні, коли у них закінчувалися власні запаси. Офіційно такий продаж уважався «допомогою». Проте і феодал не залишався без доходу. Так, навесні 1786 і 1787 років, коли в Галичині був голод, у шести селищах названого володіння реалізовано 63 корці гречки, 35 – ячменю і 135 – вівса, разом 233 корці. Причому з власних запасів було виділено тільки 102 корці вівса і 7 – гречки. Решта зерна куплена за 2402 злотих. Ціни на зерно підтверджують той факт, що така операція обіцяла вигоду монастирю. Так, ячмінь і гречка купувалися в основному за ціною 14 флоринів за корець, а продавалися з націнкою в 15 грошів.

<sup>40</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 27, Арк. 26, 33; Спр. 50. Арк. 7.

<sup>41</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 50, Арк. 14.

<sup>42</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 50, Арк. 10.

<sup>43</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 50, Арк. 11.

<sup>44</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 27, Арк. 32.

<sup>45</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 12, Арк. 9.

<sup>46</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 50, Арк. 1–9.



В результаті такого «підприємництва» 1786 року реалізували продукції на суму 2410 злотих, оскільки у всіх селах без зерна опинилася велика кількість селян. 1787 року було продано значно менше, але за вищими цінами. Корець гречки коштував уже 15 флоринів, а вівса – 8. Чистого прибутку від цієї операції передбачалося отримати 642 злотих (Пономаренко Л., 2010, с. 109). Ще одним джерелом доходу монастиря домініканців була реалізація сіна, чому сприяли якісні луки. Так, із фільварку Борки 1777 року реалізували 2 сажні сіна, отримавши 80 злотих. У сумаріях трьох фільварків за 1785 рік указано, що на власні потреби використали 164 сажні, а інші – 990 сажнів продали. Із Зарудців 1792 року реалізували 17 сажнів сіна за 560 злотих<sup>47</sup>. Урожай технічних культур та натуральна данина селян дозволяли монастирю торгувати також пряжею і полотном. В окремих домініях весь прихід полотна йшов на продаж. Наприклад, у Жовтанецькому фільварку отримали 3 полсетка 391 аршина льняного й один полсеток конопляного. Усе полотно упродовж 1786 року повністю надійшло в торгівлю<sup>48</sup>.

У маєтках монастиря домініканців значне місце відводилося всіляким промислам, які були постійним джерелом грошових надходжень. Одним з перших у підприємницькій діяльності як світських, так і церковних феодалів було виготовлення й реалізація алкогольних напоїв, чому сприяла достатня сировинна база та наявне монополне право пропинації. Проте уряд Австрії дещо обмежив свавілля феодалів і в цій сфері, встановивши 1775 року податок на виробництво спиртних напоїв (від гарнця 6 крейцерів). Крім того, була ліквідована горілчана монополія, заборонялось орендарям давати горілку в кредит. За задумами уряду ці заходи повинні були привести до здорожчання спиртних напоїв і зменшення пияцтва. Але, як свідчать документи, ці ухвали виявилися малоефективними. Винокуріння й надалі залишалось однією із головних статей доходу у володіннях церковних феодалів і монастиря домініканців зокрема. Спиртні напої вироблялися на винницях, броварнях, горжельнях і реалізовувалися через систему численних шинків, які були в кожному населеному пункті. Частина таких закладів передавалася в оренду, проте більшість перебувала у власному користуванні (Пономаренко Л., 2010, с. 111). Аналіз діяльності двох горжелен – Борецької і Зарудецької дає можливість отримати інформацію про цю сферу господарювання монастиря. Так, із Зарудців 1789 року реалізували 1680 гарнців горілки на 9483 злотих і 445 гарнців меду на 1042 злотих. У шинку продавали й тютюн, незважаючи на церковні заборони куріння. За 1789 рік його було реалізовано 17447 пачок на суму в 1171 злотих. Причому за 1000 пачок монастир платив постачальникові 60 злотих, а збував уже по 66 злотих<sup>49</sup>. У наступні роки виготовлення й продаж спиртних напоїв і надалі давали великі доходи. Так, на Борецькій і Зарудецькій горжельнях за 1792 рік перероблено 384 корці зерна, в основному жита. З цієї кількості виготовлено 12111 кварт горілки і 2676 кварт пива. Майже вся продукція, за винятком 1367 кварта горілки, залишеної в «магазині», надійшла у продаж. Пиво реалізовувалося за ціною 3 гроша за кварту, а горілка, залежно від якості, по одному флорину 2 гроша й одному флорину 10 грошів. Виручки передбачалося отримати 10276 злотих за витрат на виробництво в 1987 злотих (Пономаренко Л., 2010, с. 112). Названі цифри якнайкраще свідчать про високу рентабельність винокуріння. Окрім власного виробництва, доходи приносила й оренда шинків. Так, у Жовтанцях (1791–1792 роки) вона становила 3000 злотих, а в Давидові – 2200. Оренда разом зі зростанням цін погіршувала і становище місцевих селян, тому що орендар прагнув за відведений час отримати якомога більше прибутків. Цей чинник ураховувався власником. Практично у всіх договорах, досліджених нами, записувалося, що виготовлена горілка «повинна бути якісною, міра справедлива і ціна ринкова». У разі зростання цін на зерно передбачалося підвищення вартості горілки. За використання фальшивої мірки й неякісних алкогольних напоїв передбачався грошовий штраф. У контрактах зверталася увага на збереження майна та «захист» селян від утисків орендаря, бо це підривало економіч-

<sup>47</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 25, Арк. 3; Спр. 52. Арк. 1.; Спр. 58. Арк. 22.

<sup>48</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 50, Арк. 7–14.

<sup>49</sup> ЦДІАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 83, Арк. 1–6.

ний стан самого власника. У них вказувалося на неприпустимість приписок, надання горілки у борг. Деякою мірою обмежувалося свавілля орендаря і з уведенням указу 1775 року про заборону горілчаного «примусу» (Пономаренко Л., 2010, с. 111).

Підприємствами, які давали певний дохід, були й млини. На них за часів Речі Посполитої також поширювалося баналітетне право феодалів, яке виражалося в обов'язковому помелі зерна селянами. Австрійська монархія ліквідувала примус на помел борошна, зате із селян стали збирати по 15 крейцерів на млин і 1/16 частини зібраного зерна (Jaworski H., 1905, с. 83). Млини часто віддавалися в оренду, тоді феодал отримував тільки грошову плату. Якщо вони використовувалися у власному господарстві, то слугували додатковим джерелом надходження зерна й борошна, відданими за помел. Млини були в кожному селищі, іноді їх було навіть декілька. Часто вони розміщувалися на берегах річок або ставків і були цілим господарським комплексом, куди входили комори, пекарня, приміщення для утримування худоби й птахів, власне млин. Про вигідність такого виду підприємств свідчить їхня кількість у маєтках монастиря. Так, у Давидові налічувалися 3 млини. А в с. Борки були 4, дохід від яких 1790 р. становив 2824 злотих (Пономаренко Л., 2010, с. 113).

Львівський монастир домініканців збільшував свої доходи і за рахунок лісів. В угіддях домініканців нарощення деревини налічувалося в 12850 сажнів щорічно, з яких 11270 становили тверді породи. Найбільш значні запаси лісоматеріалу були в лісах с. Зарудці, які щорічно примножувалися на 6468 сажнів. У Борках кількість деревини кожного року зростала на 1591 сажень<sup>50</sup>. Якісна деревина (тверді породи), як правило, використовувалася на будівництві і коштувала дорого. Проте і відходи лісового господарства, які використовували для опалення приміщень, давали можливість отримати певні кошти. Так, 1778 року із фільварку Борки було продано 3 хури дров за 26 злотих. У 1790 році прибуток від реалізації дров у домінії Зарудці становив 309 злотих. Затем на заготівлю 3368 сажнів лісу витратили 6736 злотих<sup>51</sup>. Ймовірніше, такі витрати були пов'язані із заготівлею будівельного матеріалу.

Маючи завжди в наявності вільні гроші, котрі отримували як у вигляді пожертвувань, плати за релігійні послуги, так і в результаті господарської діяльності, домініканці давали їх світським особам у борг. Як свідчать документи, церковні феодали виступали кредиторами практично для всіх верств населення. У них брали в борг гроші і міщани, і магнати, і єврейські общини. Сума боргу світських осіб тільки львівському монастирю домініканців (1789 рік) становила 181104 флорини. У списку боржників траплялися й магнатські прізвища, зокрема, Потоцьких та Чарторийських<sup>52</sup>.

У підсумку зазначимо, що архівні документи свідчать, що землеволодіння львівського монастиря домініканців формувалось впродовж століть за рахунок жалувальних короля, шляхти та власних надбань. Було сформовано господарський комплекс, який розташовувався в околицях м. Львова та відзначався родючими землями, що давало змогу Ордену успішно розвивати рільництво та тваринництво. В останній третині XVIII століття в умовах реалізації Йосифинських реформ відбувалися певні зміни їхньої господарської діяльності. Спостерігалось збільшення поголів'я худоби для продажу на ринку. У зерновому господарстві з'явилася нова тенденція – використання найманої праці та зростала забезпеченість власним робочим інвентарем, що не було характерним для традиційно феодалного способу виробництва.

Володіння львівського монастиря домініканців активно залучались до товарно-грошових відносин, оскільки більша частина вирощеної та виробленої продукції перетворювалася на товар. Промисли, раніше засновані на монополіях та баналітетних правах, у досліджуваний період орієнтувались на ринкові відносини. Ринкові зв'язки мали двосторонній характер. На

<sup>50</sup> ЦДАЛ. Ф. 19. Оп. 12. Спр. 40, Арк. 149; Спр. 41. Арк. 80; Спр. 37. Арк. 170; Спр. 35. Арк. 81; Спр. 38. Арк. 50; Спр. 36. Арк. 162; Спр. 39. Арк. 41; Спр. 102. Арк. 22. Оп. 19. Оп. 19. Спр. 282. Арк. 269; Спр. 283. Арк. 93.

<sup>51</sup> ЦДАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 25, Арк. 3; Спр. 58. Арк. 24.

<sup>52</sup> ЦДАЛ. Ф. 418. Оп. 1. Спр. 80. Арк. 1–13.

продаж вироблялися алкогольні напої. Монастир купував сільськогосподарський та промисловий інвентар і частину сировини, що свідчило про розширення його господарських можливостей. Домініканці в цей період мали достатню кількість вільних коштів, що сприяло здійсненню лихварських операцій. Реформи Австрійської держави в Галичині, спрямовані на обмеження феодалних прав і можливостей духовних власників, стимулювали розвиток монастирського господарства, сприяли його включенню у товарно-грошові відносини.

#### Список використаних джерел та літератури

- Вечерський В. В., 2008. *Українські монастирі*. Київ: Наш час.
- Гуменяк А., 2016. Основні аспекти церковно-релігійного життя Домініканського ордену Східної Галичини в другій половині XIX – 30-і роки XX століть. *Часопис української історії*. Випуск 33. Київ. 33–40.
- Лоштин Н., 2014. Діяльність домініканських місій в Галичині та на Поділлі (XIII – перша половина XV ст.). *Rocznik Lubelski*. Том XL. 9–14.
- Пономаренко Л. В., 2010. Торгово-підприємницька діяльність великих церковних власників Галичини в останній третині XVIII століття. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету. Серія «Історичні науки»*. Кіровоград. 108–121.
- Урсу Н. О., 2007. *Мистецька спадщина домініканського ордену XVII–XIX ст. на території України*. Кам'янець-Подільський: Абетка.
- Чорний М. І., 2009. Формування земельної власності домініканських монастирів Галичини у XIII – першій половині XV ст. *Гуржіївські історичні читання*. Вип. 3. Черкаси. 259–263.
- Чорний М., 2014 (а). Домініканський орден в державах Центрально-Східної Європи у XIII – першій половині XIV ст. Модест Чорний. *Вибрані праці*. Львів. 11–128.
- Чорний М., 2014 (б). Австрійська секуляризаційна реформа у Львові: міфи і реалії. *Модест Чорний. Вибрані праці*. Львів. 159–173.
- Rychlikowa I., 1957. Realizacja społeczno-gospodarczych reform Tereźjansko-Jozefińskich w Galicji. *Roczn. dziejow. spol. i gospod.* Т. XIX. 91–134.
- Tokasz W., 1909. *Galicja w początkach ery Jozefińskiej w swiśle ankiety urzędowej w roku 1783*. Krakow.
- Jaworski H., 1905. *Stosunki ekonomiczne Galicyi pod panowaniem Austrii*. Lwow.

Lyudmyla Ponomarenko, Oleksandr Zhytkov

### ECONOMIC ACTIVITY OF THE LVIV DOMINICAN MONASTERY IN THE LAST THIRD OF THE EIGHTEENTH CENTURY

*The article examines the economic activities of the Lviv Dominican monastery in the context of the Josephinian Reforms, which were intended to establish state control over the material resources of spiritual owners and limit the traditional rights of the Catholic Church. Authors analyze the process of formation of the monastery's land property and property acquired by the Order from secular persons through bequest, gifts, and its own acquisitions. The Austrian authorities' legislative activity in regulating monastic representatives' activities in the Crown land of Galicia and Lodomeria is examined. On the basis of inventory records and the Josephine metric's data, the main branches of the economy of the Lviv Dominican monastery are studied. It is noted that land tenure structure complied with the feudal property type, according to which the bulk of arable land, vegetable gardens and meadows were transferred to the use of peasants, and the owners possessed forests and the best yielding land. Dominias and Dominican villages located in the vicinity of Lviv had fertile soils and a compact location, which favoured the development of arable farming and animal husbandry. Grain farming on the farmsteads was provided with sufficient inventory, convenient storage and processing facilities. The availability of large pastures, waste from the processing of raw materials in breweries and distilleries, as well as peasants' tribute, served as the basis for increasing the number of livestock, which guaranteed the owner food and supply of goods to the market. In the last third of the 18th century, the Order's economy was involved in trade and business activities on a regular basis. The Dominicans traded in agricultural and livestock products, and alcoholic beverages. It is noted that during this period, the Lviv Dominican monastery tended to increase livestock production specifically for sale. The production and sale of alcoholic beverages were exclusively market-oriented. Alcoholic beverages were sold through a system of numerous taverns in every village. The reforms of the Austrian state, which restricted the rights of owners to use banal rights and*

other feudal prerogatives, stimulated the development of monastery's own economy and its inclusion in the mechanism of market relations that was being actively formed.

**Key words:** property, land tenure, Josephinian Reforms, monasteries, Dominican Order, products, grain farming, animal husbandry, trade.

### References

Vecherskyi V. V., 2008. *Ukrainski monastyri* [Ukrainian monasteries]. Kyiv: Nash chas. (In Ukrainian).

Humeniak A., 2016. Osnovni aspekty tserkovno-relihiinoho zhyttia Dominikanskoho ordenu Skhidnoi Halychyny v druhii polovyni XIII – 30-i roky XIV stolit [The main aspects of the church and religious life of the Dominican Order of Eastern Galicia in the second half of the 19th – 30s of the 20th centuries]. *Chasopys ukrainskoi istorii*. Vypusk 33. Kyiv. 33–40. (In Ukrainian).

Loshtyn N., 2014. Diialnist dominikanskykh misii v Halychyni ta na Podilli (XIII – persha polovyna XV st.) [Activities of Dominican missions in Galicia and Podilla (13th – first half of the 15th century)]. *Rocznik Lubelski*. Tom XL. 9–14. (In Polish).

Ponomarenko L. V., 2010. Torhovo-pidpriemnytska diialnist velykykh tserkovnykh vlasnykiv Halychyny v ostannii tretyni XVIII stolittia [Commercial and entrepreneurial activity of large church owners of Galicia in the last third of the 18th century]. *Naukovi zapysky Kirovohradskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Serii «Istorychni nauky»*. Kirovohrad. 108–121. (In Ukrainian).

Ursu N. O., 2007. *Mystetska spadshchyna dominikanskoho ordenu XVII–XIX st. na terytorii Ukrainy* [Artistic heritage of the Dominican order of the XVII–XIX centuries on Ukrainian territory]. Kamianets-Podilskyi: Abetka. (In Ukrainian).

Chorny M. I., 2009. Formuvannia zemelnoi vlasnosti dominikanskykh monastyriv Halychyny u XIII – pershii polovyni XIV st. [The formation of land ownership of the Dominican monasteries of Galicia in the 13th – the first half of the 15th century]. *Hurzhiivski istorychni chytannia*. Vyp. 3. Cherkasy. 259–263. (In Ukrainian).

Chorny M., 2014 (a). Dominikanskyi orden v derzhavakh Tsentralno-Skhidnoi Yevropy u XIII – pershii polovyni XIV st. [The Dominican Order in the states of Central-Eastern Europe in the 13th – the first half of the 14th centuries]. *Modest Chorny. Vybrani pratsi*. Lviv. 11–128. (In Ukrainian).

Chorny M., 2014 (b). Avstriiska sekularyzatsiina reforma u Lvovi: mify i realii [Austrian secularization reform in Lviv: myths and realities]. *Modest Chorny. Vybrani pratsi*. Lviv. 159–173. (In Ukrainian).

Rychlikowa I., 1957. Realizacja spoleczno-gospodarych reform Terezjansko-Jozefinskih w Galicji. [Implementation of the Teresian-Josefian social and economic reforms in Galicia]. *Roczn. dziejow. spol. i gospod.* T. XIX. 91–134. (In Polish).

Tokasz W., 1909. *Galicja w poczatkach ery Jozefinskiej w switle ankiety urzedowej w roku 1783* [Galicia at the beginning of the Josefin era in the light of the official survey in 1783]. Krakow. (In Polish).

Jaworski H., 1905. *Stosunki ekonmiczne Galicyi pod panowaniem Austrii* [Economic relations of Galicia under Austrian rule]. Lwow. (In Polish).